

Аннотація

В статье рассматривается проблема применения разных форм внешкольной работы как средства осуществления экологического образования и воспитания учащихся, а также с целью раскрытия и реализации творческого потенциала современного педагога.

Summary

The Article focuses on proving of different forms of extracurricular activities as a means of implementing the environmental education of students, as well as to uncover and realize the creative potential of the modern teacher.

Ключові слова: позашкільна освіта, екологічне виховання

Ключеві слова: внешкольное образование, экологическое воспитание

Key words: school education, environmental education

Подано до редакції 14.10.2010.

УДК 371.14

© 2010

Литвинюк Л. В.

ДІЛОВА ГРА ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ КЕРІВНИКІВ ШКІЛ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Суспільні зміни передбачають трансформацію та узгоджений розвиток усіх сфер життєдіяльності людини. У налагодженні дії зазначеного механізму першочергова роль належить освіті. Тож, яким має бути директор української школи, котрий очолює педагогів, покликаних формувати, розвивати та виховувати людину ХХІ століття? Як підвищити рівень професіоналізму керівників загальноосвітніх навчальних закладів?

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Аналіз літературних джерел показав, що увагу науковців привертає такий активний метод навчання, як ділова гра. Дослідження І.Кислинської, А.Круп'як і Л.Логгінової, В.Платова, М.Скрипник присвячені визначенню змісту, структури та конструюванню ділових ігор. Питання застосування ділових ігор в управлінні школою знайшли своє відображення у працях С.Галкіна, Т.Дзюби, І.Дичківської, М.Єрхової, В.Лизинського. Дослідження В.Вронської, Г.Литвиненка, К.Старченка, Л.Полак, Т.Хлебнікової присвячені висвітленню особливостей використання цього методу навчання у післядипломній педагогічній освіті. Проте проблема підвищення рівня професіоналізму керівників загальноосвітніх навчальних закладів засобами ділової гри розроблена недостатньо.

Формулювання цілей статті...

Метою цієї статті є виявлення визначальних характеристик директора сучасної школи та опис авторської ділової гри, спрямованої на їх розвиток. Ділова гра "Я сказав свою маленьку, але таку потрібну правду" апробована на Міжнародній науково-практичній конференції "Спадщина А.С.Макаренка і педагогічні пріоритети сучасності", присвяченій 120-й річниці від дня народження видатного педагога, 12 березня 2008 року в Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г.Короленка.

Виклад основного матеріалу дослідження...

У низці наукових досліджень, присвячених визначенню професійних якостей, знань, умінь і навичок менеджерів освіти [1], [3], [4], [6], та ін. наголошується на важливості в діяльності управлінця аналітично-творчого, логічного та системного мислення. "У керівника школи системність мислення виявляється в необхідності врахування різних перспектив, у швидкості входження у проблему, в умінні системно бачити об'єкти управління, передбачати кінцевий результат, інтегрувати позитивні компоненти історичного і сучасного інноваційного досвіду тощо. Йому необхідно швидко орієнтуватись у потоці інформації, систематизувати, вміти визначати головне" [6, с. 21].

З-поміж специфічних професійних умінь менеджерів освіти, строкато представлених в існуючих професіограмах керівників шкіл, дослідниця Л.Пермінова акцентує на необхідності постійно розвивати комунікативні, інтелектуальні, дослідницькі й оцінні. До комунікативних умінь належать ті, що пов'язані з управлінською культурою, та вміння працювати з різними джерелами інформації. До інтелектуальних – вміння здійснювати аналітико-синтетичну роботу, класифікувати, порівнювати, узагальнювати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки й закономірності. До дослідницьких умінь зараховано вміння виконувати розумові прийоми й операції, які застосовуються в дослідницькій діяльності, вміння її організувати. Під оцінними дослідниця розуміє вміння правильно сприймати особистісні якості людей, розуміти й оцінювати мотиви їхніх вчинків, причини тих чи інших дій [6].

Розвиток якостей, набуття знань, формування нових і вдосконалення наявних умінь і навичок директора школи як складових його професіоналізму може здійснюватися безпосередньо засобами управлінської діяльності загальноосвітнім навчальним закладом, у процесі професійного самовдосконалення особистості та шляхом залучення керівника школи до навчальної діяльності.

У сучасних умовах розвитку України виникла проблема оновлення змісту, видів, форм і методів навчання директорів шкіл.

Дослідником М.Магурою визначені найважливіші цілі навчання менеджерів:

1. Дати керівникам знання, необхідні для успішного розв'язання нагальних завдань.
2. Допомогти їм краще зрозуміти й систематизувати вже наявний досвід.
3. Навчити навичкам і вмінням, необхідним для ефективного керівництва.
4. Дати можливість творчо переосмислити свою повсякденну роботу й стимулювати потребу в удосконалюванні власної діяльності.
5. Сприяти розвитку в керівників установок, що допомагають :
  - підвищенню індивідуальної ефективності праці;
  - більш продуктивній взаємодії з підлеглими;
  - успішному досягненню цілей підрозділу й організації загалом [5].

Визначаючи андрагогічні принципи, учені наголошують на тому, що дорослі навчаються краще через діяльність, тому набуває актуальності використання інтерактивного навчання керівників шкіл.

Ділова гра являє собою форму організації навчальної діяльності менеджерів освіти, яка сприяє розвитку готовності директорів шкіл до генерування та реалізації нових освітніх ідей шляхом отримання знань про досягнення педагогічної науки та здобутки перспективного досвіду з досліджуваної проблеми, здійснення аналізу роботи навчального закладу та прогнозування його розвитку.

Ділова гра сприяє підвищенню пізнавальної активності її учасників. Можливість обмінятися ідеями, думками щодо власного вирішення проблеми активізує розумову діяльність педагогів, створює умови для прояву творчості, ініціативи та самостійності, сприяє розвитку особистісно-ділових і особистісно-професійних якостей керівників шкіл, створює умови для самоствердження, стимулює пошук шляхів удосконалення власної діяльності: “у ситуаціях невизначеності гра виступає механізмом прогнозування майбутнього та врегулювання соціальних стосунків, а також як механізм прийняття рішення й вибору стратегії поведінки” [9, с. 120]. Окрім того, за Л.Терлецькою, гра виконує життєву та дидактичну функції. Життєва полягає у творчому вдосконаленні діяльності. Дидактична – у підготовці особистості до майбутньої діяльності, якою вона ще не володіє. Гра є імітаційним моделюванням дійсності [10].

За О.Прутченковим, у діловій грі повинна бути спільна мета, яка полягає у переході всієї системи у якийсь новий стан. На думку Д.Демидової, Т.Сорочан, у діловій грі важливий не результат, а процес. Проте запропонована у статті ділова гра “Я сказав свою маленьку, але таку потрібну правду” (прес-конференція А.С.Макаренка з питань управлінської майстерності керівника навчально-виховного закладу) має на меті вивчення педагогічної спадщини А.С.Макаренка, вираження ставлення директорів шкіл до обговорюваних проблем, визначення значущості ідей видатного педагога для функціонування сучасного навчально-виховного закладу. Основне її призначення полягає в тому, щоб встановити зв'язок між історичним управлінським досвідом і підвищенням ефективності діяльності керівника сучасної школи. Запропонована ділова гра має стати для директорів загальноосвітніх навчальних закладів поштовхом до професійного самовдосконалення: переходом отриманих знань в особистісні переконання їх практичного застосування.

Сценарій

ділової гри “Я сказав свою маленьку, але таку потрібну правду”

(прес-конференція завідувача колонії А.С.Макаренка з питань управлінської майстерності керівника навчально-виховного закладу)

Мета: вивчення педагогічної спадщини А.С.Макаренка, визначення значущості його ідей для функціонування сучасного навчально-виховного закладу.

Обладнання: таблички із назвами фахових періодичних видань, назвами блоків питань, бейжі для членів експертної комісії.

Етапи ділової гри:

1. визначення мети, завдань, розробка плану, правил, інструкцій гри.
2. розподіл учасників на групи.
3. організація самостійної пошукової діяльності.
4. міжгрупова дискусія, захист ідей, оптимальних варіантів.
5. підбиття підсумків.

Ведуча: Добрий день, шановні учасники ділової гри “Я сказав свою маленьку, але таку потрібну правду”, присвяченої діяльності А.С.Макаренка.

Наше завдання полягає в тому, щоб у процесі спільного обговорення педагогічних ідей видатного педагога визначити найбільш значущі для функціонування сучасного навчально-виховного закладу та успішної реалізації управлінської діяльності його керівником.

Ведучий: Сьогодні неймовірно стане реальним. Запрошуємо Вас здійснити мандрівку в часі й бути присутніми на прес-конференції завідувача колонії Антона Семеновича Макаренка з питань управлінської майстерності керівника навчально-виховного закладу.

Ведуча: Кожний учасник гри має можливість представити й аргументувати позицію головного героя – А.С.Макаренка, з'ясувати її актуальність для сьогодення та розкрити власне розуміння проблеми.

Ведучий: На прес-конференції присутні журналісти провідних періодичних видань:

- газети для керівників шкіл “Директор школи”;
- часопису для керівників освітньої галузі “Управління освітою”;
- газети для заступників директорів середніх навчальних закладів “Завуч”;
- педагогічних журналів “Шлях освіти”, “Директор школи. Україна”, “Рідна школа”, “Постметодика”.

Із представниками преси ближче познайомимось у процесі роботи.

А зараз я хочу представити Вам членів експертної комісії:

- експерт із питань значущості педагогічної спадщини А.С.Макаренка для розв'язання проблем виховання сучасної молоді (прізвище, ім'я, по батькові, посада);
- експертну оцінку діяльності II групи учасників, що розкриватиме роль ідей А.С.Макаренка у формуванні педагога-вихователя дасть (прізвище, ім'я, по батькові, посада);
- представляю експерта з питань актуальності ідей А.С.Макаренка для управління навчально-виховним закладом (прізвище, ім'я, по батькові, посада).

Ведуча: До початку гри дозвольте ознайомити з її правилами.

Правила гри:

1. В обговоренні беруть участь усі члени колективу.
2. Всі учасники поважають погляди один одного.
3. Зауваження формуються коротко і по суті.
4. Думки висловлюються послідовно, чітко, логічно.
5. Можна підтримувати ідеї, які вже пропонувалися, удосконалюючи їх.
6. Представники преси мають право звернутися до доповідача із запитаннями.
7. Члени експертної комісії підбивають підсумок щодо актуальності ідей А.С.Макаренка для функціонування сучасного навчально-виховного закладу окремо за блоками (запропоновані ідеї записуються на окремих плакатах).
8. На виступ одного гравця відводиться 3 хвилини.

Ведучий: Розпочинаємо прес-конференцію завідувача колонії А.С.Макаренка.

Слово надається учасникам I групи, яка займалася дослідженням питання “Концепція А.С.Макаренка і проблеми виховання сучасної молоді”

Орієнтовні питання для обговорення:

1. Ідеї сімейного виховання у світоглядній концепції А.С.Макаренка.
2. Проблема толерантності сімейних стосунків за “Книгою для батьків” А.С.Макаренка.
3. Педагогічні ідеї про трудове виховання та їх втілення в досвіді роботи в колонії ім. М.Горького і в комуні ім. Ф.Дзержинського.
4. Естетичне виховання у творах А.С.Макаренка.
5. Проблема організації колективу та її відображення у педагогічній спадщині А.С.Макаренка.
6. А.С.Макаренко про важковиховуваних і роль колективу у їх вихованні.

Ведуча: Слово для підбиття підсумків щодо значущості педагогічної спадщини А.С.Макаренка для розв'язання проблем виховання сучасної молоді надається (прізвище, ім'я, по батькові, посада).

Ведучий: У творчому доробку видатного педагога чільне місце належить ідеям формування педагога-вихователя, які ми розглянемо в наступному блоці.

Орієнтовні питання для обговорення:

1. Роль спадщини А.С.Макаренка у формуванні педагогічної культури вчителя сучасної школи.
2. Педагогічна позиція вихователя як умова особистісно зорієнтованого підходу у педагогічній системі А.С.Макаренка.
3. Проблеми педагогічного спілкування в контексті педагогічної спадщини А.С.Макаренка.
4. А.С.Макаренко про педагогічну майстерність.

Ведуча: Слово для підбиття підсумків з питань визначення ролі ідей

А.С.Макаренка у формуванні педагога-вихователя надається (прізвище, ім'я, по батькові, посада).

Ведучий: Антон Семенович Макаренко – педагог-професіонал, керівник-майстер, досвід управлінської діяльності якого не втрачає своєї актуальності й сьогодні. У III блоці ми обговоримо питання втілення ідей Антона Семеновича в управлінні сучасними навчально-виховними закладами.

Орієнтовні питання для обговорення:

1. Самоаналіз як запорука успішної управлінської діяльності А.С.Макаренка.
2. Колонія М.Горького як авторські проекти А.С.Макаренка.

3. Актуальність досвіду А. С. Макаренка у формуванні управлінської культури керівника навчального закладу.

4. Управлінські ситуації у практиці А.С.Макаренка.

Ведуча: Слово для висновків обговорення впровадження ідей А.С.Макаренка в управлінську діяльність сучасними навчальними закладами надається (прізвище, ім'я, по батькові, посада).

Ведучий: Ми висвітлили питання всіх 3 блоків, настав час підбити підсумки ділової гри. У процесі спільного обговорення ми дійшли таких висновків: (*зачитує підсумки по кожному із блоків, написані на аркушах ватману і прикріплені до дошки*), які стануть нам дороговказом на шляху формування особистості сучасного школяра.

Ведуча: Педагогічна спадщина А.С.Макаренка багатогранна. Звичайно, за такий короткий час ми не могли обговорити всі її аспекти, вони стануть предметом нових досліджень А.Макаренка – педагога-професіонала, керівника-майстра і просто людини.

Рефлексія. Підбиття підсумків гри

Підбиваючи підсумки ділової гри, ведучому варто наголосити на важливості внеску кожного учасника у вирішення запропонованих проблем. Доцільно провести вправу "3–2–1": учасники визначають 3 положення, які дійсно їх зацікавили під час ділової гри; 2 ідеї, які хотілося б поглибити; 1 положення, яке вони будуть використовувати у практичній діяльності.

Висновки... Таким чином, під час ділової гри у процесі невимушеної комунікації відбувається активізація аналітичного та системного мислення керівників навчальних закладів, що сприяє формуванню в директорів шкіл стратегічних цілей управлінської діяльності, розвитку комунікативних, інтелектуальних, дослідницьких та оцінних умінь, необхідних для її успішної реалізації.

Література

1. Вдовиченко Р. Функціонально-посадові вимоги до професійної управлінської діяльності керівника школи / Р.Вдовиченко // Рідна школа. – 2005. – № 2. – С. 16–21.
2. Демидова Д. Ігрові технології як засіб реалізації колегіального підходу до управління навчальним закладом / Д.Демидова // Управління школою. – 2007. – № 19-21. – С. 89-92.
3. Демчук В.С. Основи освітнього менеджменту : [навч. посібник для студ. вищих навч. закладів] / В.С. Демчук. – К.: Ленвіт, 2007. – 263 с.
4. Жерносек І. Професіограма директора школи нового типу: ліцею, гімназії, колегіуму / Іван Жерносек // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2005. – № 4. – С.89-94.
5. Магура М. Навчання керівників / М.Магура // Управління освітою. – 2008. – № 14. – С. 1-20.
6. Пермінова Л. Концептуальна модель професійних умінь керівника сучасної школи / Л.Пермінова // Післядипломна освіта в Україні. – 2006. – № 2. – С.19-24.
7. Полак Л. Ділова гра як спосіб організації пізнавальної діяльності / Л.Полак // Директор школи. – 2003. – № 2. – С. 7-9.
8. Сорочан Т. Андрагогічні засади розвитку професіоналізму керівників загальноосвітніх навчальних закладів / Тамара Сорочан // Шлях освіти. – 2004. –№ 4.– С. 2-6.
9. Тендрякова М.В. Игра и расширение смыслового пространства (взаимопереходы игры и реальности) / М. В. Тендрякова // Мир психологии. – 2000.– № 3. – С. 113–121.
10. Терлецька Л. Основи моделювання рольових ігор у тренінгу партнерського спілкування / Л.Терлецька // Психолог. – 2003. – № 37. – Вкладка. С. 1-6.
11. Шквир О.Л. Професіограма менеджера освіти / О.Л.Шквир [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/peddysk/2008_03/shkvyr.pdf.

Анотація

На основі компаративного аналізу професіограм менеджерів освіти виявлено визначальні характеристики директора сучасної школи. Розроблено ділову гру "Я сказав свою маленьку, але таку потрібну правду", спрямовану на їх розвиток.

Аннотация

На основе компаративного анализа професіограм менеджеров образования выявлены определяющие характеристики директора современной школы. Разработана деловая игра "Я сказал свою маленькую, но такую нужную правду", способствующая их развитию.

Summary

On the basis of comparative analysis professiogram managers education director revealed defining characteristics of modern school. A business card, "I said to her little, but a necessary truth" that promotes their development.

Ключові слова: ділова гра, професіоналізм керівника загальноосвітнього навчального закладу.

Ключевые слова: деловая игра, профессионализм руководителя общеобразовательного учебного заведения.

Key words: business card, professionalism of the head of general education school.

Подано до редакції 11.10.2010.